

crkva u svijetu

RASPRAVE I ČLANCI

TEOLOGIJA I CRKVENO UČITELJSTVO

Nedjeljko Ante Ančić

Navršilo se deset godina od kada je u najvećoj pokoncilskoj diskusiji Kongregacija za unak vjere profesoru Hans Küngu zbog odstupanja od crkvene nauke oduzela crkveno dopuštenje (missio canonica) da nastupa i naučava kao katolički teolog na katoličkom teološkom fakultetu u Tübingenu.¹ Slučaj H. Künga kao i nekih drugih teologa u razdoblju poslije toga te neki i danas aktualni konfliktni događaji povod su da pobliže promotrimo i bolje sagledamo očito složen odnos između teologije kao crkvene znanosti vjere i crkvenog učiteljstva.

Jedan od temeljnih problema kršćanske teologije s povijesnodogmatskog gledišta jest odnos između vjere i razuma. Kršćanska vjera i ljudski razum na određen način trajno se nalaze u međusobnoj napetosti. Vrlo svojstveni oblik te immanentne napetosti očituje se na relaciji između teologije i učiteljstva. Od samog početka kršćanstva i Crkve na ovoj razini je dolazilo do brojnih sporova. Ovdje ćemo spomenuti samo neke značajnije konfliktno događaje u pokoncilskom vremenu.

Nezabludivost Crkve

Krajem šezdestih godina u središte pozornosti među teolozima sve jače izbija jedna eklesiološka tema. Povod za to su bile dvije objavljene knjige Hansa Künga koje su o pitanju nezabludivosti izazvale najveću diskusiju u katoličkoj teologiji poslije II. vatikanskog sabora.² Diskusija je

¹ Izjavu Kongregacije za nauk vjere od 15. prosinca 1979. donio je *Glas Koncila*, br. 1, od 13. I. 1980, str. 5.

² Hans Küng, *Die Kirche, Freiburg, 1967*; isti, *Unfehlbar? Eine Anfrage*, Benzinger Verlag, Zürich, 1970.

trajala više od jednog desetljeća i bila povodom i poticajem brojnim osvrtima, člancima, knjigama i skupovima o spomenutoj problematici.³

Kongregacija za nauk vjere na čelu koje je tada bio kardinal Franjo Šeper oglasila se je već 1967. protiv nekih shvaćanja H. Künga u njegovu djelu *Die Kirche*, a 1970. i protiv nekih točaka knjige *Unfehlbar? Eine Anfrage*. Prigovori su se odnosili na to da Küng u različitom stupnju dovodi u sumnju ili protuslovi katoličkoj nauci i to prije svega o nezabludivosti Crkve, koju on svodi na »pospostojanost Crkve u istini«, te na neka odstupanja u nauci o Kristu i Mariji. Nakon dugih i mukotrpnih napora, pismenih intervencija i usmenih pregovora između H. Künga, mjesnog biskupa u Rottenburg-Stuttgartu, Njemačke BK i rimske Kongregacije činilo se da je disciplinski postupak protiv ovog teologa 1975. obustavljen.⁴ Ponavljajući svoja sporna shvaćanja o nezabludivosti Crkve i crkvenom učiteljstvu i poslije toga u svoje dvije publikacije⁵ Küng je zapravo izazvao spomenutu Kongregaciju za nauk vjere koja mu je potom preko mjesnog biskupa pred Božić 1979. oduzela *missio canonica*.⁶ Tako je »slučaj Küng« koji je u široj javnosti izazvao različite reakcije okončan disciplinskom mjerom prvom takve vrsti poslije II. vatikanskog sabora koji je pak uveo dijalog i komunikaciju kao osnovno načelo u odnosu Crkve prema suvremenom svijetu i unutar nje same. Za teologe je međutim ovo bio i povod da se dublje rasvijetle teološki problemi koji su se u ovoj diskusiji nametnuli i da se način rješavanja ovakvih konflikata i postupaka u njima uskladi s novim duhom, praksom i sviješću vjere koncilske Crkve.⁷

Teologija oslobođenja

Sredinom sedamdesetih godina na općem crkvenom planu javlja se teologija oslobođenja kao jedno od važnih pitanja u teološkim raspravama i u životu Crkve. Ovaj novi smjer u teologiji nastao je šezdesetih godina

³ Ovdje navodim samo dvije najznačajnije zbirke osvrtā i članakā raznih autora. Jednu je izdao Karl Rahner, *Zum Problem der Unfehlbarkeit. Antworten auf die Anträge von Hans Küng*, Freiburg, 1971; drugu opširnu zbirku izdao je sam H. Küng, *Fehlbar? Eine Bilanz*, Benzinger Verlag, Zürich, 1973.

⁴ Kardinal Šeper je 15. II. 1975 uputio pismeno upozorenje H. Küngu u kojemu ga opominje da više ne zastupa takva shvaćanja i da se postupak protiv njega »za sada obustavlja«. Usp. Walter Jens, *Um nichts als die Wahrheit*, Pieper, München, 1978, str. 142—145.

⁵ Hans Küng, *Zum Geleit, Der neue Stand der Unfehlbarkeitsdebatte*, u A. B. Hasler, *Wie der Papst unfehlbar wurde*, München, 1979, XIII—XXXVII. i Hans Küng, *Kirche — gehalten in der Wahrheit* (Theologische Meditationen), Zürich, 1979.

⁶ Usp. bilješku br. 1. K. Küng je sedamdesetih godina objavio nekoliko novih vrlo opsežnih i kapitalnih teoloških djela koja su prevedena na mnoge svjetske jezike među kojima: *Existiert Gott? Antwort auf die Gottesfrage der Neuzeit*, Pieper, München, 1978. Hrvatsko izdanje, *Postoji li Bog? Odgovor na pitanje o Bogu u novome vijeku*, Naprijed, Zagreb, 1987; isti, *Christ sein*, Pieper, München, 1974.

⁷ Između brojnih publikacija na ovu temu izdvajam dvije najreprezentativnije koje su okupile citav niz najpoznatijih teoloških stručnjaka: Ludwig Bartsch/Medard Kehl, *Zur Sache. Theologische Streitfragen im »Fall Küng«*, Würzburg, 1980; Walter Kern, *Die Theologie und das Lehramt* (Quaestiones disputatae 91), Herder, Freiburg, 1982.

u Južnoj Americi, dakle na tlu i u okolnostima trećeg svijeta. Njegova je izvornost u novom kritičkom pristupu postojećoj stvarnosti bijede, nepravde i izrabljivanja čitavih naroda te u priznavanju primata praksi cjelovitog oslobođenja u provjeravanju istine kršćanskog govora o Bogu. Gustavo Gutiérrez je 1971. u svojoj knjizi *Teologija oslobođenja*⁸ prvi sustavno izrazio i teološki formulirao ovaj pokret i tako znatno doprinio njegovu širenju i poznavanju i u Evropi. Teologija oslobođenja je plod pokoncilskog svjesnog okretanja Crkve današnjem svijetu i konkretnom čovjeku u njegovoj životnoj stvarnosti. U južnoj Americi Crkva postaje svjesna svoje suodgovornosti i sukrivice za sadašnju bijedu masa u katastrofalnim razmjerima kao i za nepravedne strukture. Ona izlazi iz svoje neutralnosti spram takvog stanja i stavlja se velikim dijelom na stranu siromašnih i izrabljivanih klasa i pojedinaca. Oslobođenje postaje ključni pojam te Crkve. Teologija oslobođenja dobiva svoje tri bitne odrednice:⁹ a) Društveno-ekonomske analize postaju integralni sastavni dio teološke refleksije; b) Argumentacija vjere uzima osloboditeljske tradicije Biblije kao svoj temelj i polazište; c) Opcija za siromašne je mjesto posredovanja teorije i prakse kršćanske vjere i ishodište osloboditeljskog djelovanja.

Bilo je, međutim, i nepovjerenja prema tomu i kritike na ovu teologiju i zbog toga što je nastala izvan kruga europsko-sjevernoameričke teologije, a još više zbog nedovoljne reflektiranosti njezinih temeljnih pojmova u toj fazi razvoja. Između brojnih rasprava toga vremena navest ću samo najvažnije intervencije službenog crkvenog učiteljstva u pogledu teologije oslobođenja. U svojoj enciklici *Evangelii nuntiandi* (1975) papa Pavao VI. raspravlja o odnosu Evanđelja i čovjekova oslobođenja. Slijedeće se godine ovom spornom teološkom problematikom pozabavila i Međunarodna teološka komisija i izdala o tome dokumenat pod naslovom *O odnosu između ljudskog dobra i kršćanskog spasenja*.¹⁰ Dokumenat je ostao na odveć načelnoj razini rasprave i nije bio operativan u ovome prijedoru.

Kad se pojavila knjiga Leonardo Boffa *Crkva, karizma i vlast*¹¹ bio je to novi momenat u raspravi oko teologije oslobođenja. Kongregacija za nauk vjere pozvala je Boffa u Rim da odgovori na iznijete prigovore protiv nekih shvaćanja u toj knjizi. Sukob se još više zaoštrio 1983/84. kad su prigovori upućeni također protiv G. Gutiérreza i Clodovisa Boffa. Kritika na ove predstavnike teologije oslobođenja svodila se uglavnom na dvije osnovne stvari: da nekritički preuzimaju pojmove iz marksističke ideologije (npr. analizu socijalne stvarnosti) i da posežu za tezama racionalističke biblijske hermenutike. To je formulirao Naputak o nekim aspektima teologije oslobođenja (*Libertatis nuntius*, 1984), u kojemu je

⁸ Salamanca 1972. (Njem. izd., *Theologie der Befreiung*, München, 1973). Nedavno je izašlo hrvatsko izdanje ove knjige, KS Zagreb, 1989.

⁹ Usp. Kuno Füssel, *Theologie der Befreiung*, u *Neues Handbuch theologischer Grundbegriffe* IV, München, 1985, 200—211, 202.

¹⁰ Referentni članovi komisije sa završnim dokumentom tiskani su u knjizi Karl Lehmann, *Theologie der Befreiung*, Einsiedeln 1977. Završni dokument je na stranicama 173—195.

¹¹ Originalno izdanje na portugalskom, Petropolis 1981. Kod nas se pojavila knjiga u izdanju Stvarnosti Zagreb 1987.

rimaska Kongregacija osudila neke smjerove te teologije i upozorila na moguće opasnosti.¹² Dvije godine poslije ista kongregacija izdaje Naputak o kršćanskoj slobodi i oslobođenju (Libertatis conscientia, 1986),¹³ a papa Ivan Pavao II. šalje i posebno pismo brazilskim biskupima.

Prva je instrukcija vrlo oprezna, prvenstveno ukazuje na opasnosti i nejasnoće, druga sadržava vrlo pozitivne elemente u vrednovanju teologije oslobođenja koja je tako stekla legitimnost i univerzalnost u Crkvi kao jedna od struja unutar katoličke teologije, a njezina pitanja i naglasci nisu ograničeni samo na nju. Zahvaljujući silnom zalaganju mjesnih biskupa i biskupskih konferencija južnoameričkih zemalja kao i mnogih europskih teologa i spremnošću pobornika teologije oslobođenja na dijalog i njihovim svesrdnim nastojanjem da opravdanu nakanu dublje sagledaju i potpunije izraze prevladan je ovaj konflikt bez ušutkivanja i izricanja disciplinskih kazna. Crkveno je učiteljstvo sa svoje strane u ovom slučaju pokazalo dosta sluha, trijeznosti i strpljivosti da se ova nova interpretacija kršćanstva ne odbaci ili osudi samo zato jer još nije dovoljno dorečena.

Neka pitanja moralne teologije

Sredinom osamdesetih godina glavno poprište napetosti između učiteljstva i teologije prelazi na područje moralne teologije.¹⁴ Od svih teoloških disciplina moralna je teologija u pokoncilskom vremenu doživjela najdublje promjene i našla se pred dosad najvećim svojim izazovima. S jedne strane nameću joj se novi gorući problemi s područja biomedicine i bioetike. S druge strane njezini predstavnici dolaze u sukob s naukom crkvenog učiteljstva o nekim složenim pitanjima ljudske seksualnosti koja su u posljednje vrijeme opet došla u središte pozornosti. Valja reći da se ovdje radi o onom dijelu crkvene nauke koja spada u pojam ćudoređa i koja je u uskoj svezi sa spoznajama iz drugih značnosti pa i nije konačno definirana.

Za sukobe na ovome području karakterističan je slučaj američkog moralnog teologa Charles Currana s Katoličkog sveučilišta u Washingtonu.¹⁵ Protiv njega je u Rimu 1979. pokrenut postupak zbog nekih njegovih shvaćanja o pitanjima seksualne etike koja odudaraju od službene katoličke nauke. Nabrajaju se slijedeće točke u kojima se Curranovo tumačenje u manjoj ili većoj mjeri ne slaže s naukom Crkve: sprečavanje trudnoće, pobačaj, eutanazija, samozadovoljavanje, predbračni odnosi, homoseksualnost i nerazrešivost braka. Nakon višegodišnjeg pismenog propitivanja postupak je 1986. došao u završnu fazu. Curran je branio svoje neslaganje sa službenom crkvenom naukom u spomenutim pita-

•

¹² Usp. zbirku članaka i dva dokumenta Kongregacije u Johann Baptist Metz, *Die Theologie der Befreiung: Hoffnung oder Gefahr für die Kirche*, Düsseldorf, 1986, 161—188.

¹³ Usp. nav. dj., 189—243.

¹⁴ Usp. Josef Ratzinger, *Zur Lage des Glaubens*, München, 1985, 87. Talijanski izvornik ove knjige pročelnika Kongregacije za nauk vjere izišao je pod naslovom: *Rapporto sulla fede*, Edizione Paoline, Milano, 1984.

¹⁵ Usp. *Herder Korrespondenz* 40 (1986), 209—211.

njima i smatrao ga legitimnim jer se prema njemu u ovom slučaju radi o konačno nedefiniranoj i prema tome promjenjivoj nauci Crkve. Ograničavanje toga prava tumačio je kao povredu akademske slobode te nije htio opozvati odnosno promijeniti svoja shvaćanja. Nato mu je Kongregacija za nauk vjere oduzela crkveno dopuštenje da naučava na crkvenom učilištu kao katolički profesor moralne teologije jer za to više nije prikladan naglašavajući da su katolički vjernici dužni potpuno prihvatiti ne samo nezabludivo izrečene sudove Crkve nego i nauku Pape i kolegija biskupa u stvarima vjere i morala.¹⁶

Završeni postupak protiv ovoga teologa i njegov takav ishod nije bio i kraj tinjajućeg konflikta o pitanjima moralne teologije. Problemi su dublji i slojevitiji i zato i njihovo rješavanje nije jednostavno. To se posebice očitovalo prilikom Papina govora na međunarodnom skupu profesora moralke u Rimu u studenome 1988. g. Tom prilikom je Ivan Pavao II. sudionicima naglasio da je nauku enciklike *Humanae vitae* o regulaciji poroda Bog utisnuo ljudskoj naravi te da ljudska savjest, na koju se u ovom pitanju mnogi pozivaju, postiže svoje vlastito dostojanstvo samo ako se orijentira na upute crkvenog učiteljstva.¹⁷ Ovaj Papin govor pred onima koji su najodgovorniji za posredovanje autentične katoličke moralne nauke ponovo je aktualizirao već ranije kontroverze i izazvao brojne rasprave među teolozima o stupnju obvezatnosti i važnosti spomenute enciklike kao i o biti i primatu čovjekove savjesti u odnosu prema učiteljstvu.¹⁸

Kölnska izjava

Ove rasprave te stanoviti događaji, odluke i postupci oko imenovanja novih biskupa u Austriji, Njemačkoj, Švicarskoj, ali i u nekim drugim područjima, bile su povod zajedničkim izjavama brojnih katoličkih teologa u zapadnoeuropskim zemljama. U njima se izražava negodovanje i nelagodnost zbog nekih tendencija i pojava u životu Crkve i iznose kritike na određene postupke crkvenog učiteljstva i samog Pape. Najprije se je javila velika skupina profesora teologije njemačkog govornog područja u »Kölnskoj izjavi« u kojoj se javno iznosi kritika na centralističke i dirigističke tendencije u vodstvu Crkve i na sadašnji papin pontifikat.¹⁹ Prigovori teologa odnose se na tri područja crkvene problematike. Prvo: najnovija imenovanja biskupa. Rimskoj se kuriji zamjera da se pri postavljanju biskupa ne osvrće na prijedloge i sudjelovanje mjesne Crkve i tako zanemaruje tradicionalna i kodificirana prava tih Crkava. Prigovara se i na sam izbor kandidata i ulogu nuncija u tom postupku. Drugo: problem (ne)imenovanja profesora teologije na katoličkim teo-

¹⁶ Usp. nav. dj., 444.

¹⁷ Za Papin govor na skupu usporedi: *Herder Korrespondenz* 43 (1989), 125—127.

¹⁸ Usp. Andreas Laun, *Gewissen und Lehramt*, u *Actio catholica* 1 (1989), 12—21.

¹⁹ Izjavu zajedno s listom potpisnika objavio je *Kathpress. Tagesdienst der österreichischen katholischen Presseagentur*. Sonderpublikation, br. 2, 1989. Izjavu su potpisala 173 teologa iz Njemačke, Švicarske, Austrije i Nizozemske.

loškim učilištima. Teolozi zamjeraju Rimskoj kuriji da pritom zaobilazi teološki utemeljenu nadležnost i odgovornost mjesnog ordinarija i tako povređuje pravilo subsidiarnosti. Imenovanje profesora koristi se i kao sredstvo crkvene discipline. Treće: papino učiteljstvo u pogledu problematike enciklike *Humanae vitae*. Papi se prigovara da u posljednje vrijeme bez obzira na stupanj sigurnosti i njezinu težinu sve naglašenije izjednačuje i povezuje nauku o regulaciji poroda s temeljnim istinama vjere ne mareći za hierarhiju istina u katoličkoj nauci (UR 11).²⁰ Tako tko kritizira ovu encikliku osuđuje se da napada osnovne sadržaje vjere. Nadalje, smatraju teolozi, obezvređuje se obvezatnost i primat savjesti ako se tvrdi da ona postiže svoje dostojanstvo samo slušajući učiteljstvo Crkve. Kritičko stajalište teologa prema osjetljivim aktualnim crkvenim događajima i autoritetu po sebi ne bi trebao biti sporno. Međutim, upućeno preko široke javnosti u kojoj je izazvao ogromno zanimanje, glas teologa nije na taj način prihvaćen od onih kojima je zapravo bio upućen.

U veljači je skupina teologa francuskog govornog područja uputila kardinalu Ratzingeru također pismo slična sadržaja, ali nisu s tim išli u javnost. I njihov je motiv zabrinutost zbog nekih tendencija i pojava koje se sve više šire u Crkvi.²¹ Smatraju da se radi samog dobra Crkve pitanja koja je postavila *Kölnska izjava* moraju ozbiljno proučiti i raspraviti u slobodi i međusobnom povjerenju kako to zahtijeva Evandjelje. Za nelaгодnost u katoličkoj Crkvi odgovoran je »dojam jakog centralizma« koji sprečava kreativnost u krajevnim Crkvama i zatire »određeni legitimni pluralizam«.²² Kardinal Ratzinger je obećao da će o spomenutim pitanjima na jesen raspravljati teološka komisija.

Oko šezdesetak talijanskih i isto toliko španjolskih teologa u svojim otvorenim pismima izrazili su svoju zabrinutost zbog unutarcrkvenih događaja prigovarajući uglavnom već spomenutim stvarima prije svega jačanju autoritativnog stila u Crkvi, shvaćanju službe učiteljstva i nedovoljnom oživotvorenju Crkve kao *communio-jajednice*.^{22a}

I. ODNOS UČITELJSTVA I TEOLOGIJE KROZ POVIJEST

Spomenute napetosti i učestali konflikti između učiteljstva i ^{pojedinosti} teologije nameću i zaoštravaju pitanje odnosa ovih dviju institucija u životu Crkve. Pokušamo li naći uzroke tih sukoba, suočit ćemo se s pitanjem statusa i uloge teologije kao crkvene znanosti vjere u Crkvi i napose njezine uloge prema crkvenom učiteljstvu. Rasvijetlimo li narav ovog suodnosa mogli bismo nazreti i odgovor na pitanje: Kako danas naći najprikladniji model prevladavanja konfliktnih situacija?

²⁰ Usp. *Unitatis redintegratio*, dekret o ekumenizmu, br. 11: »Kad usporuju nauke, neka ne smetnu s uma da postoji red ili 'hierarhija' istina katoličke nauke, jer je različita njihova povezanost s temeljem kršćanske vjere.«

²¹ Pismo 170 francuskih teologa upućeno 20. veljače kardinalu Ratzingeru objavljeno je tek u lipnju. Usp. *Kathpress*, br. 110 od 12. lipnja 1989, str. 7.

²² Usp. nav. mjesto.

^{22a} Usp. *Herder Korrespondenz* 43 (1989), 285.

Ovdje će nam pomoći povijesni presjek odnosa i sukoba između teologije i učiteljstva koji nije cjelovit, ali je po mnogo čemu karakterističan a vjerujem i poučan i za današnje probleme na tom području.²³ Prema M. Seckleru postoje četiri glavne grupe uzroka konfliktima između teologije i učiteljstva koji se međusobno isprepleću pa ih je teško posve razlučiti.²⁴ Prvo područje sukoba mogu biti teološka stručna pitanja koja po naravi stvari mogu biti objekt prijepora, iako su ona ponekad samo povod za prepirke i druge interese. Druga vrsta uzroka jesu konkretne osobe u samim institucijama i na taj način s njima povezani stjecaj okolnosti, napose onda ako se konkretni konflikt umjesto na samu stvar usmjeri na osobe. Treća vrsta uzroka je stil i način komuniciranja između znanosti vjere i učiteljstva. Četvrta grupa uzroka skriva se u nedovoljnom ili krivom poznavanju teoloških i eklezioloških načela koja su mjerodavna za odnos teologije i učiteljstva.

U slijedećem prikazu zanima nas upravo ovaj četvrti uzrok konfliktnosti pa ćemo, držeći se spomenutog autora, navesti značajne aspekte i probleme ovoga odnosa u pojedinim povijesnim razdobljima i tako otkriti i neke elemente njihova rješavanja. I ovdje vrijedi ona mudra izreka da je povijest teologije i Crkve učiteljica života, jer se stvari u njoj nisu samo promišljale nego i isprobavale, pa iz tih iskustava možemo i na ovome području izvući pouke. K tome valja napomenuti da se ovdje ne radi o sukobima između pojedinih osoba ili skupina osoba (teolozi — biskupi, odnosno papa), već između dviju institucija u Crkvi. Od samog početka, naime, u Crkvi postoji određeni oblik navjestiteljske službe ili učiteljstva koje ima zadaću naviještati, čuvati, vjerno izlagati i autentično tumačiti pisanu i predanu Riječ Božju. Međutim, istodobno se razvija i reflektivno-spoznajno promišljanje vjere koje se može nazvati teologijom. Njezin je cilj da konkretnom čovjeku raziasni i posreduje stvarnost vjere i učini mu je razumljivom. M. Seckler ukratko prikazuje sedam modela kompleksnog odnosa između teologije i učiteljstva od početka Crkve do najnovijeg vremena.²⁵

I Prvi model: Međusobno prožimanje učiteljstva i teologije u otačko vrijeme i cijelo prvo tisućljeće. U ovom prvom razdoblju teško je govoriti o teologiji i učiteljstvu u onom smislu i sadržaju koje ti pojmovi danas nakon duge povijesti za nas imaju. Tek se u srednjem vijeku općenito prihvaća pojam teologije za znanost vjere i tek tada se određene crkvene funkcije i instance počinju nazivati magisterijem. Pa ipak i u tom prvom tisućljeću postoji u dovoljnoj mjeri promišljanje vjere, razumsko poniranje u poruku spasenja koje zavređuje ime teologija. Dakako, nije to još znanost u smislu Aristotelove ideje znanosti nego više intelektualna kontemplacija, intuitivno i meditativno razlaganje vjere. Taj osnovni

²³ Ovdje, donosim taj prikaz u sažetom obliku držeći se referata Max Secklera na godišnjem susretu radne zajednice dogmatičara i fundamentalnih teologa njemačkog govornog područja pod naslovom: *Kirchliches Lehramt und theologische Wissenschaft* objavljenog s drugim referentima u Walter Kern, *Die Theologie und das Lehramt (Quaestiones disputatae 91)*, Freiburg, 1982., 17—62.

²⁴ Nav. dj., 17—18.

²⁵ Usp. nav. dj., 21—53.

tip teologije starog doba sjedinjuje u sebi dva elementa: misaoni i homološki, promišljanje vjere i navještaj vjere. Nije tada bilo još onog poslije uobičajenog razdvajanja između službe biskupa i službe teologa, između teologije i navještaja, nego je postojalo određeno proživljavano međusobno prožimanje navještaja, teologije i apostolske službe.²⁶ Gotovo svi veliki crkveni oci i teolozi bili su ujedno i biskupi. Praktično je dakle služba teologa i biskupa bila u jednoj osobi.

Za razliku od razumskog promišljanja vjere koje nije vezano uz određenu crkvenu službu ili red odgovorni je navještaj vjere povezan s apostolskom službom u neprekinutom nizu biskupa kao apostolskih nasljednika. On ima dvostruku funkciju. Prva i primarna jest navještaj i svjedočenje kršćanske vjere. Druga s ovom povezana zadaća jest autoritativna obrana i čuvanje vjere od njezina mogućeg iskrivljavanja. Sa službom navještanja neodvojivo je dakle povezana obrana vjere, tj. njezino autentično tumačenje kao i odbacivanje onih njezinih tumačenja i prakse koja nisu u skladu s naučavanjem Crkve. Ova dvostruka funkcija navještanja i autentičnog tumačenja koja je dio apostolske službe nije bila samo faktično ostvarena nego je i utemeljena na eklesiološkom načelu već od drugog stoljeća. Za crkvenu bi praksu bila nezamisliva služba propovijedanja bez teologije ali i teologija bez pastoralnog usmjerenja. Kao posljedica ovakve strukture učiteljstva i teologije može se za to vrijeme govoriti o podjeli nadležnosti. Pojedini je biskup odgovorni i autentični navjestitelj vjere u svojoj biskupiji, a stvar je sinoda i crkvenih sabora donositi pravovrijek u konfliktima na području vjerske nauke i crkvene discipline i prosuđivati pravovjernost u spornim slučajevima.

A. Leonil-vel.
II. Drugi model: Ideja samostalne teološke znanosti i dvaju učiteljstava, U srednjem vijeku iz temelja se mijenja kontekst odnosa teologije i učiteljstva što će imati dalekosežne posljedice za budući razvoj na ovom području. Na tu promjenu najprije bitno utječe novo shvaćanje teologije. Ona se počinje zasnivati u smislu aristotelovske ideje znanosti i razvijati kao znanost vjere. Za taj novi koncept i razvoj od velikog su značenja bile tri stvari: recepcija Aristotela u teologiji, osnivanje prvih sveučilišta i težnja samih teologa da mjerodavno sudjeluju u razvoju znanosti i da ga predvode. Novo shvaćanje znanosti karakterizira koncept i svojstva teologije kao znanosti vjere koja stvara znanje o vjeri i iz vjere ali ne vjeru preko znanja. Jer, spoznaja vjere je milosna, osobna i egzistencijalna, dok je teološka spoznaja racionalna, diskurzivna i argumentativna. Za teologiju je kriterij istine objava, a kriterij znanstvenosti argumenat. Teologija se konstituira kao znanost ispunjujući dva Aristotelova uvjeta znanstvenosti: Prvo ona ima svoja načela u člancima vjere koji su objavljeni i bremeniti sadržajem. Drugo teologija iz tih članaka vjere deduktivnim putem izvodi sve ostale svoje zaključke i spoznaje; stoga je Toma Akvinski svrstava u aristotelški sustav znanosti.²⁷

²⁶ Usp. Bernard Lauret, *Lehramt*, u *Neues Handbuch theologischer Grundbegriffe*, München, 1984, II, 375—386, ovdje 379.

²⁷ Usp. Pojam teologije kod Tome Akvinskog u W. Kern-F. Niemann, *Nauka o teološkoj spoznaji*, KS, Zagreb, 1988, 38—44.

Pojavom i razvojem znanosti nastaje i novi tip nauke.²⁸ Pored dosadašnje predznanstvene vrste nauke u smislu informativnog sadržaja neke poruke (npr. doctrina christiana) nastaje nova vrsta doctrine kao znanstvenog diskursa, tj. racionalnog raščlanjivanja i zaključivanja i novi tip doktora kao iskazanog stručnjaka za tu vrstu obrazlaganja. Teologija kao znanost tematizira predanu vjeru Crkve, ali ona to sada čini na način znanstvene discipline. Tako se unutar Crkve i nauka vjere javljaju dva tipa nauke. Jedan je onaj nastao u prvom tisućljeću koji se prakticira u naviještanju vjere Crkve. Drugi je u obliku teološke znanosti. I on se temelji na osnovnim načelima vjere, ali je po svojoj strukturi racionalan i argumentiran. Imamo dakle po strukturi dvije samostalne vrste nauke: apostolsko naviještanje i poučavanje (zadaća biskupa i drugih navjestitelja vjere) i znanstveni teološki diskurs (zadaća teologa). Za djelotvornu službu vjere poželjno je i potrebno jedinstvo teologije i navještaja. Svako od ove dvije vrste nauke pripada prema Tomi Akvinskom specifičan magisterij. Tako dolazimo do Tomina shvaćanja dvostruke učiteljske službe u srednjovjekovnoj Crkvi²⁹ koja se temelji na različitosti dvaju tipova nauke i naučavanja. Jedno je magisterium cathedrae pastoralis, dakle učiteljstvo koje proizlazi iz apostolske službe biskupa i njihove vlasti upravljanja u Crkvi. Njihova je glavna zadaća navještaj i svjedočenje vjere u izgradnji Crkve. Drugo je magisterium cathedrae magistralis, dakle učiteljstvo znanosti vjere koje je povezano sa službom doktora teologije i temelji se na javno priznatoj znanstvenoj kompetenciji teologa. Njihova je služba istraživanja i naučavanja. Jurisdikcijska vlast apostolske službe (biskupi — koncil — papa) u stvarima vjere nije ovim doveden u pitanje. Problem je ovdje u tome kako teologiji koja se razvija u znanost vjere i koncipira kao relativno samostalno znanstveno-teološko učiteljstvo naći pravo mjesto i odgovarajuću zadaću u Crkvi. To pitanje shvaćanja i pronalaženja njezine uloge u Crkvi ostaje do danas aktualno.

III Treći model: Učiteljstvo fakulteta.³⁰ — Razvojem znanosti teologija je izrasla u vodeću duhovnu snagu srednjovjekovnog svijeta i zauzela prvo mjesto na sveučilištima. Ugled i moć teologije kao znanosti prenosio se na teološke djelatnike, na doktore i teološke institucije. Fakulteti su bili javno-pravne ustanove s vlastitom autonomijom i zadaćom da omoguće slobodu istraživanja i naučavanja. Međutim, već u 13. st. teološki se fakulteti počinju shvaćati kao sinodalna tijela, koja kao institucije kontroliraju učenje svojih članova, vode procese i izriču različite kazne. Tako se zapravo upliću u upravljanje Crkve i države i uz imperium i sacerdotium nastupaju kao treća sila. Teološki fakulteti sudjeluju u presudama pojedinih teologa a u nekoliko slučajeva i u izricanju smrtnih kazni. Analogno magisteriju biskupa preuzimlju magisterium cathedrae magistralis kao službeno učiteljsko tijelo koje izravno vrši učiteljske funkcije, vodi procese i osuđuje teološke zablude koje su mu prijavljene ili poznate. Tako su teološki fakulteti počeli kao institucije — i zbog oslabljenog duhovnog autoriteta biskupa — znanstveno nauča-

²⁸ Usp. M. Seckler, nav. dj., 28.

²⁹ Usp. nav. dj., str. 30—33 i tu navedena mjesta kod Tome.

³⁰ Usp. nav. dj., str. 34—38.

vati i donositi autoritativne i učiteljske odluke u pitanju naučavanja što je po samoj prirodi stvari strano teološkoj znanosti. To je bilo miješanje kompetencija i presizanje na drugo područje gdje se teologija nije više služila samo snagom racionalnog argumenta nego i silom administrativne i sudačke vlasti. Tako je magisterij doktora i u praksi pokazao neslavne posljedice.

IV Četvrti model: Zahtjev za premoći teološke istine nad crkvenom institucijom. — U kasnom srednjem vijeku i početkom novog doba javlja se posebno u crkveno-kritičkim pokretima ново shvaćanje teološkog učiteljstva. To je ideja karizmatikog teološkog svjedočanstva istine,³¹ jedna nova kombinacija duhovnosti laika, kompetencije kršćanskog vjernika i autonomne stručnosti teologa. Ona ne traži nužno sukob s crkvenim učiteljstvom, ali u nastalim konfliktima suprostavljala se i službi biskupa i instituciji teoloških fakulteta sa zahtjevom premoći teološke istine nad crkvenim i znanstvenim institucijama. U pozadini nove koncepcije učiteljstva ovoga, a i prethodnog modela, stoji skriveno srednjovjekovno pitanje teološke istine koje se pokušava formalno-pravno razjasniti i prelazi u pitanje o instanci koja tu istinu posreduje.³² Nova interpretacija odnosa papinskog učiteljstva i teološke stručnosti očituje se kod Ockhmana, Wyclifa, Husa, a napose kod Martina Luthera. Za bolje razumijevanje ovoga prijevora oko položaja teologije u Crkvi i odnosa teološkog i papinskog učiteljstva valja reći da je u to vrijeme neposredno pred izbijanje reformacije teologija potpuno podređena papinskom autoritetu. Teološka se znanost smatrala da je u službi i papinstva, a glavna se zadaća teologa sastojala prema tomu u interpretaciji papinskih odluka u smislu njihova donositelja.³³ Valjanost učiteljskih odluka nije se pritom formalno zasnivala na njihovim teološko-stručnim argumentima nego na snazi papinskog učiteljskog autoriteta. Luther je to u početku prihvaćao, poslije pak odbio stavljajući i sud te crkvene instance na razinu akademske diskusije i pravila koja u njoj vrijede. Na tom je primjeru očit prijevora oko primata između argumenta i autoriteta u životu Crkve i zahtjev teologije da preispituje i odbacuje odluke papinskog učiteljstva i u pitanjima vjere i na taj način, u krizi autoriteta, izrazi premoć teološke istine čak i mimo svih institucija.

V, Peti model: Jaka teologija i jaka biskupska služba u jasnoj podređenosti. Tridentinski je sabor učenje teologa i učiteljstvo biskupa doveo u novi međusobni odnos koji je služio kao uzorak za oba iduća vatikanska sabora. S jedne strane tu je do punog izražaja došao autoritet učiteljske i upraviteljske službe biskupa. S druge strane i teolozima je namijenjena značajna uloga. Teologija nije više-ni pozivana ni zastupana korporativno kao fakulteti i sveučilišta nego u osobnoj formi koncilskih teologa kao savjetnika. Oni su kao predstavnici teološke znanosti u saborske rasprave i zaključke unosili teološku stručnost i tako vršili veliki utjecaj na obli-

³¹ Usp. nav. dj., str. 38—43.

³² O tome pitanje raspravlja Walter Kasper, *Freiheit des Evangeliums und dogmatische Bindung in der Theologie*, u svom djelu *Theologie und Kirche*, Mainz, 1987, 43—71; ovdje 47—50.

³³ Usp. M. Seckler, nav. dj. 40.

kovanje saborskih dokumenata i donošenje konačnih zaključaka kao i na stupanj refleksije u tim tekstovima.

VI. Šesti model: Upotreba javnog mnijenja kao glasila i sredstava teologije (Ignaz Döllinger).³⁴ Primjer I. Döllingera († 1890) i njegov sukob s Crkvom neposredno prije I. vatikanskog sabora izraz je zapravo konflikta između katoličke Crkve i „znanosti“ i „znanstvenika“ toga doba, a pokazuje i nove aspekte u odnosu teologije i učiteljstva. Prožet patosom prema znanosti i uvjeren da prava znanost ne može štetiti Crkvi, Döllinger je do pred I. vatikanski zastupao rimsko shvaćanje o primatu i učiteljstvu. Tek tada kod njega dolazi do promjene. On teologiji koja mora biti strogo znanstvena namjenjuje slobodnu i neovisnu funkciju najprije u posredničkoj službi prema znanostima i svijetu pokrećući tako i oplođujući Crkvu. K tome teologija prema Döllingeru ima karizmatско-proročku funkciju, i uz biskupsko redovito učiteljstvo, predstavlja važnu silu koja također stvara javno mnijenje. Kao što je teološka znanost u kasnom srednjem vijeku posezala za autoritetom akademskih ustanova, Luther za pomoći knezova, tako ovdje Döllinger poseže za javnim mnijenjem da bi pribavio utjecaj svojoj teologiji. Teologija na taj način nije više samo znanost nego postaje i agitator koji se služi javnim mnijenjem za postizanje onih ciljeva u težnji za dominacijom nad učiteljstvom za koje misli da ih inače ne bi mogla postići.

VII. Sedmi model: Totalitarna nadređenost učiteljstva (Rimski model Pija XII. i Pavla VI.). Seckler završala svoj povijesni prikaz odnosa teologije i učiteljstva rimskim modelom koji se napose očituje u pontifikatu spomenutih papa.³⁵ Autoritet i kompetencija apostolske službe kod njih poprima totalitarne crte. Kao odgovor na određene autonomističke tendencije u teologiji i na nekontroliran razvoj znanosti uopće učiteljstvo nastoji teologiju ne samo sebi potpuno podrediti nego je i potpuno u se absorbirati. Ovaj stav učiteljstva prema teologiji nije totalitaran zato što kompetenciju učiteljstva proteže na cijeli totalitet vjere njezinu teoriju i praksu, dogmu i moral, niti zato što u konfliktnim slučajevima nastupa kao vrhovni autoritet. To mu je zadaća i dužnost. Taj je model, naime totalitaran u dvostrukom smislu: Prvo što tvrdi da je jedino učiteljstvu i samo njemu povjeren poklad vjere. Drugo što ih prethodne postavke izvodi tkz. model delegiranja³⁶ te smatra učiteljstvo jedinim teološkim subjektom u Crkvi koji onda neke svoje zadatke prenosi na pomoćne organe među kojima je i teologija. Takvo shvaćanje teologiji ne priznaje ni samostalnost ni originalnost s obzirom na poslanje i zadatac u Crkvi nego joj pridaje ulogu nezrelog i nesamostalnog pomoćnog radnika koji ima zadatac da pokaže: ne da li je neka crkvena nauka uopće sadržana u izvorima objave, nego samo kako je ona sadržana.

³⁴ Za razdoblje prošlog i ovog stoljeća autor izdvaja dva karakteristična modela odnosa teologije i učiteljstva. Döllinger je izraziti primjer za konflikt znanosti i Crkve u 19. st. usp. M. Seckler, 45—49. I. Döllinger, katolički svećenik i poznati crkveni povjesničar, izopćen je 1871. g. iz Crkve zbog neprihvatanja dogme o nezabludivosti kako je formulirana na I. vatikanskom saboru.

³⁵ Usp. M. Seckler, 49—53.

³⁶ Usp. i Hans Waldenfels, *Kontextuelle Fundamentaltheologie*, Paderborn, 1985, 482—488; ovdje 483.

II. SURADNJA TEOLOGIJE I UČITELJSTVA

Kroz cijelu povijest bilo je napetosti između službe teologa i biskupske službe, što ne treba smatrati lošim. Dapače, ona je znak živosti Crkve. Ovaj prikaz povijesnih oblika odnosa između učiteljstva i teologije pokazao je zablude i bezizlaznosti pojedinih shvaćanja, ali je iznio na vidjelo i povijesno sazrele i izborne spoznaje te važna načela od trajnog značenja koja bi novi i prikladniji odnos dviju institucija morao uvažiti. Kao rezultat prethodnog razlaganja može se reći da je spomenuti odnos različiti i slojevitiji ali u određenom smislu i jasniji nego se često na prvi pogled misli.³⁷

Prekretnicu u novom učiteljskom shvaćanju teologije označila su dva gotovo povijesna govora koje je papa Ivan Pavao II. održao 15. studenoga pred znanstvenicima povodom 700. obljetnice smrti Alberta Velikog u katedrali u Kölnu i 18. studenoga 1980. pred profesorima teologije u kapucinskom samostanu u Altöttingu.³⁸ Ti nagovori izrečeni ovako značajnm povodom od najvažnijeg crkvenog autoriteta zaista predstavljaju novu odrednicu u odnosu Crkve prema znanosti i dubok zaokret u vrednovanju statusa i uloge teološke znanosti tako da u velikoj mjeri udovoljavaju zahtjevima koji proizlaze iz studija dosadašnjih modela odnosa teologije i učiteljstva. Pred znanstvenicima papa načelno pozitivno vrednuje razum, znanstvenu racionalnost i znanosti te naglašava da Crkva ne samo priznaje autonomiju i slobodu znanosti nego se za nju i zauzima. Vjera i znanost spadaju različitom redu spoznaje i nisu svodive jedna na drugu. Za teologiju je još važnije što je papa u svom drugom govoru rekao o znanosti vjere, o njezinoj ulozi i položaju u Crkvi. »Teologija je znanost sa svim mogućnostima ljudske spoznaje. Ona je slobodna u primjeni svojih metoda i analiza.«³⁹ Teologija dakle kao znanost vjere ima svoju »neotuđivu samostalnost« koje se ne može odreći. Crkva želi samostalno teološko istraživanje različito od učiteljstva. Teologija međutim ne »proizvodi« vjeru nego ju pretpostavlja, prosvjetljuje i unapređuje te stoji u službi življene vjere Crkve. Ona je u najdubljem smislu »nesebično služenje zajednici vjernika«. Vjera i veza s Crkvom jesu bitne; zato teolog naučava po nalogu i u ime crkvene zajednice. Učiteljstvo i teologija imaju svoje različite zadaće, stoga se »ne mogu svesti jedno na drugo«. Oboje je u službi iste cjeline. »Upravo kod takve strukture moraju stalno ostati u međusobnom razgovoru.«⁴⁰ Unatoč povremenim konfliktima nužna je suradnja obiju ustanova u duhu zajedničke vjere nade i ljubavi. Od teologa se zahtijeva ljubav prema konkretnoj Crkvi i vjernost svjedočanstvu vjere i crkvenom učiteljstvu. U svom istraživačkom radu teologija iznosi nove prijedloge za razumijevanje vjere koje za učiteljstvo imaju karakter »ponude«. Mnogo se od toga mora korigirati i proširiti prije nego ga može prihvatiti cijela Crkva.

³⁷ Usp. M. Seckler, 53.

³⁸ Za papin govor znanstvenicima usp. *Herder Korrespondenz* 35 (1981), 30—33. Koliko mi je poznato, do sada nije izišao u hrvatskom prijevodu. Prijevod papina nagovora teolozima donio je *Vjesnik đakovačke biskupije* 34 (1981), 43—45.

³⁹ *Vjesnik đakovačke biskupije* 34 (1981), 44.

⁴⁰ Isto, 45.

Spomenuti Papin govor dobrim dijelom odgovara onome na čemu se s teološke strane u posljednje vrijeme inzistiralo kako s obzirom na teoretski odnos teologije i učiteljstva tako i s obzirom na područje praktičnog ophođenja između teologa i hierarhije. Papa govori o »stručnoj raspravi«, »bratskom razgovoru«, »suradnji«. Konfliktni slučajevi su, međutim, svojevrsan ispit i praktična provjera prihvaća li učiteljstvo i na djelu model surađivanja. Seckler je u deset završnih teza sažeo bitne spoznaje i najvažnija načela koja mi se čine u svojoj aktualnosti i značaju nezabobila za novi prikladni odnos teologije i učiteljstva,⁴¹ pa ih ukratko donosim.

Kršćanska teologija i crkveno učiteljstvo jesu »dvije životne funkcije Crkve i u Crkvi«. Crkvenost obiju jest funkcionalna i strukturalna Teologija je funkcija zajednice koja vjeruje i svoju vjeru tumači. Učiteljstvo se i teologija razlikuju po svojoj biti i u svojim funkcijama. »Oboje su samostalni u svojim nutarnjim djelovanjima i ne mogu se svesti jedno na drugo.« Različnost i samostojnost se ne očituje samo u njihovim institucionalnim funkcijama već i u načinu govornog izraza. »U kršćanstvu crkveno učiteljstvo i znanstvena teologija spadaju zajedno.« Vjeri je svojstveno da se razumski izreče i priznaje sposobnost razuma da spozna istinu. Zato obje ustanove svoju posebnost ostvaruju kako u vjernosti svome temelju tako i u međusobnom prožimanju i oplođivanju apostolskog svjedočanstva i znanstvene racionalnosti. Međusobna je suradnja po naravi same stvari i zbog dobra zajedničke vjere nužna. Svjedočanstvo vjere i autoritativna nauka bez razumskog tumačenja bila bi »slijepa«. Znanstveni racionalizam pak bez života vjere bio bi »prazan«. Ta suradnja različitih služba ne umanjuje njihove posebne funkcije niti ih međusobno izjednačuje u smislu dvaju učiteljstava u Crkvi. Po prirodi same stvari teologija kao znanost vjere nosi u sebi napetost koja je konstitutivna za odnos vjere i razuma. U susretu s učiteljstvom ta imanentna napetost poprima institucionalne dimenzije. »Nema modela usklađenosti teologije i učiteljstva koji bi isključivao konflikte.« Ne prihvatljiv je, međutim, pokušaj rješavanja nesporazuma podređivanjem ili pače eliminiranjem jedne strane. Mogući su prikladni uvjeti i pogodne strukture za prevladavanje konflikta u Duhu Evanđelja. U slučaju konfliktnih situacija učiteljstvo ima mogućnosti svjedočenja, uvjeravanja i konačne autoritativne odluke. Teologija kao znanost vjere ima samo snagu argumenta. I zato se prijemor vodi »nejednakim sredstvima«. Na osnovu međusobnog prožimanja učiteljstva i teologije poželjno je i pravedno da i »učiteljstvo argumentira i svoje odluke obrazlaže«.

Učiteljstvo ima svoju autentičnu i autoritativnu ulogu u tumačenju i prenošenju vjere Crkve i u konfliktu može autoritativno presuditi. Ali ni ono nije Crkva ili iznad Crkve nego u Crkvi, i to jedan od izvora teološke istine koji je dakako konstitutivan za njezino tumačenje (*locus theologicus proprius*).⁴² Teologija nije jednostavno produkt ili funkcionar

⁴¹ Nav. dj., 57–62.

⁴² O tome usp. W. Kern/F. J. Niemann, *Nauka o teološkoj spoznaji*, Zagreb, 1987, 44–48. *Lexikon der katholischen Dogmatik*, Freiburg, 1987, 504–506.

hierarhije. Postoji očito elemenat njezine podložnosti crkvenom učiteljstvu; ono joj daje crkveno dopuštenje naučavanja. Međutim, samo taj elemenat ne može određivati cijeli suodnos između ovih dviju ustanova. Znanost vjere spada u jedan od teoloških izvora i dobiva svoj status iz vjere Crkve. S druge strane učiteljstvo nije iznad riječi Božje nego joj služi.⁴³ Crkva kao cjelina vjernika ima posebno svojstvo »nadnaravni osjećaj vjere«, tako da se u vjeri ne može prevariti (LG 12); ta se nezabludivost konkretizira u crkvenom učiteljstvu. Očito ostaje još uvijek do kraja nerješiv problem kompatibilnosti znanstvenog izričaja teologije i apostolskog navještaja. Teologija kao znanost koncipirana je na načelima i pravilima koja vrijede za diskurzivno mišljenje i argumentirani govor. Učiteljstvo se pak primarno služi govorom navještaja i svjedočenja. Pitanje je mogu li se ove dvije izričajne razine bez poteškoća miješati. Konačno, podređenost teologije učiteljstvu ima i svoju pozitivnu stranu jer znači i jačanje njezine relevantnosti i značenja u životu Crkve. Ne bi bilo svrsishodno tražiti neku veću autonomiju teologije od Crkve, nego treba teologiji kao samostalnom teološkom izvoru pribaviti priznati položaj i veće značenje. A ono ovisi kako o marljivosti teologa tako i o priznanju crkvene zajednice.

III DOKAZNI POSTUPAK I SANKCIJE

Navedene teze su, bez sumnje, vrlo značajne i korisne spoznaje i kao takve čine pretpostavku za istinsko i pravedno prevladavanje konflikta između crkvenog učiteljstva i pojedinih teologa. Konflikti na tom području mogu biti posljedica prekoračenja s obje strane pa su uvijek mogući, a ponekad i nužni. Oni imaju i svoju praktičnu dimenziju razmjerno dugog i neprimjerenog ispitnog postupka i eventualnih sankcija sa strane crkvenih vlasti, što je za dotičnog uvijek neugodno i bolno. S više su strana upućivane kritike na sadašnji istražni postupak Kongregacije za nauk vjere i tražena njegova neodgodiva revizija u duhu svijesti vjere II. vatikanskog sabora i uvažavanja suvremenih pravnih normi. U svojoj Izjavi (t. br. 5) o odnosu između crkvenog učiteljstva i teologije Radna zajednica dogmatičara i fundamentalnih teologa⁴⁴ ističe da sukladno pravilima iz Mt 18, 15—18 tek ako svi ostali naponi (unutarteološka diskusija, osobni razgovor, javna opomena) ostanu bez ploda, a crkvenoj zajednici prijeti velika šteta, tek onda kao zadnje sredstvo može biti istražni postupak i disciplinske mjere. One neka se provedu na način koji odgovara današnjem osjećaju pravde i kršćanskoj etici. Prema teozolozima u to spada sljedeće: »(1) Da se dotičnom teologu prije otvaranja postupka i prije završne presude dopusti pravno saslušanje; (2)

⁴³ Usp. *Dogmatsku konstituciju Dei verbum*, br. 10: »To učiteljstvo, dajko, nije iznad riječi Božje, nego riječi Božjoj služi učeći samo ono što je predano.«

⁴⁴ Izjava se nalazi kao dodatak u spominjanoj knjizi koja sadrži referate godišnjeg zasjedanja katoličkih profesora dogmatike i fundamentalne teologije njemačkog govornog područja, W. Kern, *Die Theologie und das Lehramt*, 234—237. Međunarodna teološka komisija je još 1975. u 12 teza razložila u bitnim crtama odnos učiteljstva i teologije ističući zajedničko u vršenju njihove zadaće, kao i njihovu posebnost, i predložila način sadašnjeg oblikovanja toga odnosa. Usp. *Theologie und Philosophie* 52 (1977), 57—66.

da predmetom postupka budu samo od dotičnog autora pismeno iznesene ili kao takve od njega priznate izjave, a ne neautorizirani izvještaji i denuncijacije: (3) da se teologu omogući uvid u sve spise koji se odnose na istražni postupak i da dobije mogućnost o tome se usmeno ili pismeno izjasniti; (4) da dotični teolog može prema slobodnom izboru odrediti jednog branitelja (pomoć u diskusiji) koji ima pravo sudjelovanja na kolokviju za vrijeme istrage; (5) da se protiv presude može podnijeti žalba većoj instanci zbog čega bi se takvi postupci obično trebali voditi najprije na razini krajevine Crkve odnosno nadležne biskupske konferencije, a tek u revizijskom postupku kod rimske Kongregacije za nauku vjere.⁴⁵ Uz to se spominje da bi crkveno učiteljstvo, želi li izbjeći svaku pristranost, trebalo u toj stvari pozvati samo priznate stručnjake za prsudbu i konzultacije a po potrebi u važnim stvarima zatražiti mišljenja teologa različitih škola, smjerova i kultura te teoloških fakulteta ili sličnih stručnih ustanova. Pristajući dakako uz katoličko naučavanje da u spornim pitanjima vjerske nauke presuđuje nadležna instanca crkvenog rimskog učiteljstva čije sudove valja respektirati, teolozi u navedenoj Izjavi očekuju da i učiteljstvo »takve odluke iznosi na argumentirani način i pritom se više pouzda u moć istine i snagu argumenta nego u administrativne mjere« (335). ~~Čakle, otpisan postupak / razmatranje !!~~

Ali, kako je rekao Rahner: „Izjave“... Tada je doprinosilo...
Plodna suradnja koja je prakticirana za vrijeme II. vatikanskog sabora i našla svoj vidljiv i upečatljiv izraz u saborskim dokumentima bila je pravi blagoslov za Crkvu. Ti primjeri i praksa plodnog sudjelovanja teologije i učiteljstva označuju kvalitetno novi izraz unutarcrkvenog zajedništva i započetog posadašnjenja Crkve. Proces nužnog i kritičkog posadašnjenja nije još ni izdaleka završen, niti se može nadomjestiti povratkom na neki jalov konzervativizam, iako su nam danas jasnije uočljive neke njegove opasnosti u samoj Crkvi. No norma pravog prilagođavanja, kako reče K. Rahner, nije bilo koje shvaćanje naše sadašnjosti nego radikalno shvaćanje Evandjelja, a od njega se udaljuje ne samo moderni duh vremena nego i tradcionalni mentalitet u Crkvi.⁴⁶

*Pravaica van de...
Rahner*

I unutarcrkveno zajedništvo (communio) kao temeljna odrednica Crkve kako ju Sabor izriče u današnjoj je situaciji narušeno.⁴⁷ To stanje H. Fries označava kao »trpljenje na Crkvi« zbog očite neusklađenosti između Crkve na II. vatikanskom i sadašnje Crkve koja se je »u svojim mjerodavnim instancama i autoritetima osjetno promijenila i smjera stanju koje podsieća na pretkoncilsko« (Fries, 10). U svojoj zapaženoj knjižici Fries kao već umirovljeni teolog i dobar poznavalac svoje struke očito pogađa situaciju i bilježi taj trend na konkretnim primjerima crkvenog života od kojih ovdje izdvajamo samo neke: Zaobilazi se communio, strukturu Crkve koja treba komunikaciju, dijalog i sudjelovanje, a pribežava se određenom centralizmu i dirigizmu u upravljanju i odnosu prema krajevnim Crkvama. Umjesto od samog Koncila preporučenog

⁴⁵ Isto, 335—336.

⁴⁶ Usp. Paul Imhof/Hubert Biallowons, Karl Rahner. Im Gespräch, München, 1983, 241.

⁴⁷ Tako zaključuje poznati teolog Heinrich Fries u svojoj knjižici, Leiden an der Kirche, Freiburg, 1989, 9, analizirajući različite događaje u Crkvi u posljednje vrijeme.

*Trava je postupno mjeru...
Teologija u njegovu se načinu naprotiv...
las van Rahner.*

*Tada je doprinosilo...
falski...
Hans...
v. Petri*

K. Rahner

*Uvijek je...
Dijalog...
ali je Petri...
ipak, u...*

*- a to gospođa...
fotoprotiv...
ovaj, koji...
epigone.*

dijaloga i komunikacije u stilu i međusobnom načinu ophođenja kod učiteljstva jača tendencija monologa i poziva na dužnost poslušanja autoritetu. U odnosu na poslanja i službu laika u Crkvi je vidljiva sklonost restriktivnim tumačenjima. Umjesto trajne obnove — ecclesia semper reformanda — čuvajući pritom sve ono bitno u vjeri i Crkvi, teži se nekom povratku u prijašnje stanje u kojemu je navodno sve bilo sigurno i jasno.

Tko pažljivo prati događanja i prosuđuje ih bez uljepšavanja ili prikrivanja u duhu i prema osnovnim intencijama i ciljevima II. vatikanskog i sam će lako raspoznati spomenute tendencije na razini opće Crkve i njihove odraze u krajevnim Crkvama. U tom su pogledu i prošlogodišnje izjave teologa vrlo znakovite za pravu analizu sadašnje situacije Katoličke Crkve, jer ukazuju na manjkavo ostvarivanje onoga što zajedništvo i narod Božji kao temeljna struktura Crkve znače. Teologija kao dio Crkve i sama podliježe trajnoj obnovi. Držeći se Evanđelja kao svoje osnovne norme, ona mora imati u vidu poslanje Crkve u svijetu, pratiti znakove vremena te poruku spasenja tumačiti i prevoditi na jezik i razinu konkretne sadašnjosti, pazeći da ostane vjerna izvoru i da bude izražena razumljivo čovjeku sadašnjosti. Teologija se nikada ne može iscrpiti ili svesti samo na to da promišlja ono što odluči učiteljstvo nego mora

»naprijed misliti, mora biti prospektivna — pritom može doći do novih pitanja i kritičke refleksije iz vjere za vjeru« (Fries, 64). Zato mi se čini da se izazovu teologa, unatoč problematičnu stilu i načinu obraćanja njihovih izjava, ne može valjano odgovoriti paušalnim odbacivanjem njihovih kritičkih glasova. Bilo bi također odveć providno dovoditi ih u neko frontalno suprotstavljanje crkvenom autoritetu. Teolozi najvećim dijelom prihvaćaju autoritet koji argumentirano uvjerava iznoseći razloge i uvjerenje vjere i tako se pokazuje kompetentnim. Javne polemike u raspravama oko spornih pitanja ne služe izgradnji Crkve i štetne su. Takve sporove valja rješavati bez osobnog ponižavanja ili optuživanja u duhu pravednosti i međusobnog povjerenja za što su potrebni redoviti kontakti te stručan i bratski dijalog. ali: problem autoriteta ne treba biti

Raspravljajući o odnosu crkvenog učiteljstva i teologije nisam spominjao vjernike kao treći subjekt koji također sudjeluje u procesu posredovanja i prenošenja evanđeoske poruke spasenja. To je zasebna i važna tema koja je dobila odgovarajuće mjesto u koncilskim dokumentima u sklopu inovatorskog shvaćanja Crkve kao naroda Božjega u kojemu vjernici postaju subjekti Crkve. Pokoncilaska teologija razvija tu misao na unutarcrkvenom planu zalažući se da vjernici na osnovu svoga temeljnog kršćanskog dostojanstva ne budu samo objekt i adresat učiteljske i pastoralne brige nego živi subjekat vjere. Neodvojivo je od toga i zauzimanje da svi ljudi sve potpunije postaju subjekti.⁴⁸ Crkva kao zajednica vjernika u toj će mjeri biti vjerodostojna koliko se bude za to istinski zalagala.

⊗ obične demagoške fraze!!!

⁴⁸ Ovo je pitanje opširno obrađivao u svojim teološkim radovima J. B. Metz. Usp. *Glaube in Geschichte und Gesellschaft*, Mainz, 1978, 29—74; 120—135; *Im Ringen um das Erbe des Zweiten Vatikanischen Konzils u Biotope der Hoffnung*. Zu Christentum und Kirche heute, izdao N. Klein..., Olten, 1988, 23—35.

Gospoda da!
al' ne u
Vesem tuma
seruju vje
u Glavnom!

Ali petar po
kristovu ma
redovitu ro
Crkvi, a
nasim Dubog
u, kringi i
Fries

frase!

ali li oni
procediti
je argument
frase!

To je pro
anodu
javnost
izvoru

To te
morat
kadat

voj
na te dijalo
na raz
na vje
u vjere
u vjere

→ Anici 118
* al' tek kao vredena zajednica
je kod njega dostojanstvo pa misao i do što samo opetun
uprotstaviti njegove ideje!